

בענין בין השמשות הכנה לדף היומי - שיעור 564

I. הסתירה ברבה אליבא דרבי יהודה

עיינן בפסחים (ד"ז) דלרבי יהודה ביה"ש הוא משקיעת החמה עד צאת הכוכבים שהוא ד' מיל אמנם בשבת (ל"ד:) כתב שהוא רק ג' רבעי מיל ולכן כתב ר"ת (שנת ל"ה: ד"ה תרי ופסחים ד"ז - ד"ה רבי יהודה) דיש שני שקיעות ובפסחים מיירי מתחלת שקיעה הראשונה שעד ג' מיל ורביע הוא ודאי יום ומאז מתחילין ביה"ש ובשבת (ל"ד:) מיירי בשקיעה השניה שהוא ג' רביעי מיל קודם הלילה שהוא ביה"ש אמנם דעת הגאונים המוכא בשו"ת מהר"ם אלשקר (י"ג) דביה"ש מתחלת מיד עם גמר שקיעת גוף החמה ונגמרה בשיעור ג' רבעי מיל אחריו (שנת ל"ד:) והוי דין לילה וחזר ממה שאמר בפסחים (ד"ז) או דשם לא מיירי בדין לילה אלא מיציאת כל הכוכבים (גר"א רס"א - ב' - ז) ושיטת היראים בישוב הסתירה ברבי יהודה הוא שאין הכוכבים נראין לחוץ עד ד' מיל כסוגיא בפסחים אבל מיד בשקיעת החמה הכוכבים מתחילין ליכנס לעוכו הרקיע לרדות ולצאת ומשקיעה הוא לילה ודאי מדאורייתא ובשבת (ל"ד:) הכוונה דג' רבעי מיל הוא רק "לפני" עצם השקיעה ולכן הנשים מדליקין נרות לצאת שיטת היראים (דהיינו 15, 18, or 20 דקות קודם השקיעה ונכלל בזה תוספות שבת) דהמחמיר כהיראים תע"ב מ"מ רק לענין שבת ולא לענין מילה ועוד דברים

II. אם יכול לעשות איסור תורה בשעת הדחק גדול עד ביהש"ש דר"ת

(א) לענין מי שהחשיך בדרך בביהש"ש - עיינן בבה"ל (רס"א - ב' - ז ד"ה מתחלת השקיעה) דלמעשה בודאי צריך ליהזר כדעת הגאונים והגר"א דמיד אחר התחלת השקיעה היינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו הוא איסור גמור ואין להקל בזה דהוא ספק איסור סקילה לדעת כל הני רבוותא וכן פסק האג"מ (ד - ס"ג) אבל הח"א פסק כהר"ת והשו"ע והרמ"א שלא הגיה ועיינן בספר ישראל והזמנים (דף מ"ו) שבאירופא במדינת אונגארן ופולין הנהיגו כהר"ת אבל בארצות הברית הנהיגו חברי התאחדות הרבנים ובראשם האדמו"ר מסאטמאר להחמיר בקבלת שבת כשיטת הגאונים ואמרו להציבור שיאמרו שנוהגין כן בלי נדר שאם יזדמן שיצטרכו לעשות מלאכה אחר זמן זה ולכן אפשר יש להקל לאלו דוקא ודוקא במקום צורך גדול כגון למי שהחשיך בדרך וכל זה צריך שאלת חכם אמנם לאלו שאין הולכים בשיטת רבינו תם יש ספק איסור תורה וחלילה להקל אמנם החפץ חיים בספרו מחנה ישראל (דף רט"ו) כתב "דבשעת הדחק כמו איש הצבא סתמתי כמו אידך פוסקים כמו שהעתיק הח"א" וצריך שאלת חכם בכל דבר

(ב) אם מותר לומר לבנו הקטן לעשות לו מלאכת דאורייתא בביהש"ש במקום צורך גדול עיינן בספר ישראל והזמנים (דף ר"ב) דאסור מתחלת השקיעה כיון דלהרבה פוסקים לספות בידים איסור לקטן הוא מן התורה אמנם לצוות לקטן שאינו בנו היה נראה להקל בביהש"ש וכ"ש אחר שקיעת החמה דלר"ת יום גמור הוא ולסמוך על הפמ"ג ודעימיה שבכל התורה כולה האיסור של ספי בידים אינו מן התורה ובצירוף דעת הסוברים דלצוות לקטן לעשות אינו בגדר ספי בידים (תהילה לדוד ש"ג) ובצירוף דעת שו"ת חתם סופר (פ"ג) דכשהקטן עושה מלאכת עצמו אין אביו מוזהר עליו מצד מצות שביתת שבת ובצירוף דעת הפוסקים דדוקא אביו עובר על לאו זה ולא אחר (שער הציון של"ד - סק"ד ודעימיה) ואם מותר לומר לבנו לעשות ע"י שינוי צריך שאלת חכם וע"י נכרי בביהש"ש ודאי מותר

(ג) לענין אין שבותים בביהש"ש - עיינן בשו"ע (ש"ג) דמותר לומר בביהש"ש לא"י לעשות אפילו איסור תורה במקום דבר מצוה או דוחק ויש שבותים דע"י ישראל עצמו מותר ועיינן בבה"ל (ד"ה צ"ה) שהביא מחלוקת בין המג"א והבית מאיר דאם בביהש"ש דמוצאי שבת יש להתיר ע"י ישראל בכמה דוגמאות מ"מ השבותים של פחות פחות מד"א ומלאכה שאינה צריכה לגופה ועירוב תחומין (מ"ב סק"ז) והוצאה כלאחר יד ברה"ר (שו"ע הרב ש"ט - ג) ולקנות קנין (שו"ע הרב רס"א - ב' - ז) אין להתיר ע"י ישראל ועיינן בשו"ע (רס"א - ב') שכתב שם עוד שבותים שאסורים בביהש"ש

(ד) לענין מנחה בביהש"ש - עיינן בשעה"צ (רל"ג - סק"ה) דהגאונים והגר"א מודים

"דבשעת הדחק סומכין על דעת רבי יוסי דס"ל דאז עדיין יום ודאי הוא עד שנראה שהכסיף העליון" והבה"ל (עס) כתב שמתפלל על תנאי שאם עדיין יום זה מנחה ואם עכשיו הוא לילה זאת עולה לשם ערבית ושניה תשלומין למנחה ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אח"כ בציבור ובדיעבד יכול להתפלל עד רבע שעה קודם צה"כ (מ"ב סק"ד) ועיין באג"מ (ח - כ"ד)

ה) לענין סעודה שלישית בביהש"ש - עיין בבה"ל (ל"ט ד"ה משתשן 380) דמפני שהוא חשש דרבנן והוא במקום מצוה נקטו לקולא כרבי יוסי ועד חצי שעה שקודם צה"כ יכול לאכול בדיעבד וע"ע באג"מ (ד - ס"ט - ו) שתמה על פסק של המ"ב והמנחת שבת (ל"ו - ח"ט י) כתב בשם רב יעקב עמדין בסידורו דיש עונש חמור בדבר ועיין בשש"כ (ל"ו הערות י"ז - י"ח)

ו) לענין התחלת אבילות של שבעה בביהש"ש - עיין באג"מ (ד - ס"ז) דעד ארבעים מינוט ויותר מעט בנוא יארק אם הספיקו לישב מעט על הקרקע או להסיר המנעלים עלה לו ליום ממספר של שבעה דבאבילות הולכים אחר המקיל

ז) לענין הפסק טהרה בביהש"ש לאנוסה עד תשעה מינוט מתחלת השקיעה מותר מטעם ספק ספיקא (אג"מ עס)

ח) לענין הדלקת נרות שבת בביהש"ש - עיין במג"א (רס"ג - סק"ח) ובשו"ע הרב (י"ח) שתאמר לנכרי שידליק רק נר אחד והיא תברך ועיין בהגהות רע"א (רס"ח - י"ח) וגם רס"ג - י"ח) דבביהש"ש התירו אפילו כמה נרות אמנם אינה מברכת דאין שליחות לא"י ויש לתרץ דהדלקת נרות היא עונג שבת וכבוד שבת ומצוה זו יכולה להתקיים גם כשמצוה לנכרי שידליק ועיין במלכים אמניך (ג - הערות ד - ו)

ט) ולענין בגמר תענית אין אוכלין בביהש"ש דהוי תרי קולי לומר דהלכה כרבי יהודה ולא כרבי יוסי וספיקא מותר וג"כ לענין ספירה לא מקילין משום ספיקא דרבנן כיון דלרבי יוסי אפילו ספיקא לא הוי וצריך לברך

III. המקבל עליו שבת כבר וצריך לעשות מלאכה אם יכול לחזור עיין בט"ז (ת"ר - סק"ז) לענין לתקוע בשופר אחר קבלת שבת (באופן שיום שני של ר"ה חל בע"ש) שמותר משום דהוי קבלה בטעות שאם היו יודעים שביאו שופר לא היו מקדימין ועוד אין בכח האדם לקבל עליו שבת ולפטור עצמו עי"כ מחובת מצוה שעליו דאפילו אם התפללו ערבית של שבת אם עדיין יום הוא צריך לקיימו (עיין בשו"ע ע"ג - ז רס"ח - ד ובבה"ל ע"ס) וע"ע במג"א (רס"ג - ל"ח) והא"ר (סקל"ח) והמ"ב (סקס"ה) והערוך השלחן (סעיף כ"ה) לא משמע כן ולא הביא הט"ז ואמנם המ"ב (ת"ר - סק"ז) הביא הט"ז להלכה ובאיסור דרבנן אפשר לסמוך על הקולה דהט"ז ובאיסור דאורייתא צריך שאלת חכם

IV. אם קבלת שבת צריך לקבלו בפירוש בתפלה או דיבור

א) עיין במשנה ברורה (רס"ח - סק"ח) שכתב דדוקא ע"י דיבור מקבלו עליו לשם תוספות שבת או ע"י אמירת ברכו אבל קבלה בלב אינו מועיל ולכן אלו שהולכים כשיטת הגאונים צריכים לקבל התוספות שבת קודם השקיעה ומי נזהר בזה ואפשר מטעם ספק ספיקא מקילין ספק הלכה כר"ת ואת"ל כהגאונים ומהשקיעה ואילך הוא ביהש"ש דלמא ביהש"ש עצמו יום הוא (ישראל והזמנים זף ק"צ) ודו"ק

ב) אמנם יש אומרים דתוס"ש חל עליו ממילא ואפילו אם לא קיבלו עליו בפירוש בדיבור (ישראל והזמנים זף ק"ז) בשם החיי אדם ודעימיה) ואפשר גם המ"ב מודה לזה ומה שכתב דצריך דיבור לקבלת שבת הוא דוקא זמן רב קודם השקיעה אבל מעט קודם השקיעה חל עליו ממילא ובהכרח ואפילו בלא דיבור ומ"מ לאלו הנוהגים כשיטת הגאונים צריך להתפלל מנחה קודם הקבלה ההכרחי ויש מקילים גם בזה משום שהוא מקבל רק האיסורי שבת ולא עצומו של היום